

Oksana Goloviy. Lesya Ukrainka's "The phantom" as an expressionist text.

The article analyzes the story of Lesya Ukrainka's "The phantom" through the prism of poetic-stylistic peculiarities of the work. It is proved that, "The phantom" is an expressionist text in the style plan. The problems of the story fits perfectly into the context of the problems that excited the expressionists; the way of fiction is typically expressionist: the allegorical images, hyperbole, gradation, and contrasts dominate at the formal level in the text, the author uses biblical allusions and reminiscences, emotionally rich designs. The genre of the work is defined. This is not "a philosophical pamphlet essay" (K. Kukhalashvili, L. Kulinsky), this is not "a philosophical and psychological sketch" (T. Tretyachenko) or "essay-vision" (S. Chernyuk). This is an expressionist story. It was proved that the ideas of expressionists were approximated to Lesya Ukrainka on the ideological level, but Lesya Ukrainka was not an expressionist of the type of creativity / idiostyle.

Key words: impressionism, symbolism, expressionism, "novo-romanticism", story, eschatological motives, Lesya Ukrainka's prose.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2017 р.

УДК 821.161.2-1.09Яки

Олена Кицан

ORCID ID: 0000-0002-8722-3041

Поетика експресіонізму збірки Л. Якимчук «Абрикоси Донбасу»

У статті аналізується збірка Л. Якимчук на предмет наявності експресіоністських рис. Поява експресіоністських рис у сучасній літературі, у першу чергу, є реакцією на соціальні потрясіння, воєнні протистояння між Україною і Росією. Адже мистецтво експресіонізму пройнято відчуттям повсякденного болю, зневірою в розумність буття, постійним страхом за майбутнє людини. А тема війна є однією з провідних у мистецтві експресіонізму, адже сам напрям формується напередодні і в роки Першої світової війни в Австрії та Німеччині.

Ключові слова: експресіонізм, світова війна, ритмічна організація, поетика, стиль, художній світ, екзистенціалізм, смерть.

Виникнення експресіонізму передусім пов'язують із німецьким живописом, представники якого плідно звертали увагу на складні психофізіологічні стани людини: тривога, страх смерті, хаос, передчуття трагедії, крик, божевілля. Живопис засвідчив тяжіння експресіоністів до самовираження, коли кожна подія пропускається через власний досвід. А тому поезія експресіонізму надзвичайно суб'єктивна і дуже емоційна. Суть нового мистецтва: вираження замість зображен-

ня, інтуїція замість логіки, динаміка замість статичності, дисгармонія замість гармонії, спонтанність супроти порядку, свобода творчості замість канону. Експресіоніст не є рупором мас, глашатаєм народу, він завжди суб'єктивний, навіть коли говорить про загальнолюдське.

Мистецтво експресіонізму просякнуте відчуттям повсякденного болю, зневірою в розумність буття, постійним страхом за майбутнє людини, життя якої визначається соціальними механізмами, що постійно загрожують йому безглуздою загибеллю. К. Пінтус у своїй передмові до збірника пише: «Хаотичність, притаманна тому часу, руйнування старих суспільних норм, відчай і прагнення до кращого, фанатичні пошуки нових варіантів влаштування людського життя – все це розкривається в поезії експресіоністського покоління з не меншою люттю, ніж розкривалося в реальному житті» [4, с. 11].

Поява експресіоністських рис у сучасній літературі теж, у першу чергу, є реакцією на соціальні потрясіння, воєнні протистояння між Україною й Росією. Письменники намагаються творчо осмислити події, що відбуваються на Донбасі, у зоні проведення АТО, показати трагедію окремої людини в добу воєнного лихоліття.

Тема війна є однією з провідних у мистецтві експресіонізму, адже сам напрям формується напередодні й у роки Першої світової війни в Австрії та Німеччині. Так, у Першій світовій війні (1914–1918) взяли участь наступні експресіоністи (К. Адлер, Г. Зак, А. Ліхтенштейн, Е. Лотц, Е. Штадлер, А. Штрамм та інші). Війна примусила людину переглянути колишні цінності, шукати власне місце в новій реальності, адже звідусіль відчувалася ворожість та агресивність світу. Експресіонізм якнайкраще підходив для передачі тогочасних песимістичних настроїв безсилля людини перед зовнішнім світом з акцентом на почуттях страху, відчаю, туги, невизначеності тощо. Він виразив ідеологію передвоєнних і воєнних років, коли відбувалася деформація всієї культури. Протест проти світової війни експресіоністи поєднували з виразом містичного жаху перед хаосом буття. Під час Другої світової війни (1939–1945) остаточно похитнулася віра в людину як гуманне та розумне створіння.

Поетика експресіонізму, художні прийоми, які здатні передати трагізм сучасного існування особистості, відчай, страх, розуміння безперспективності життя знайшли яскраве втілення в сучасній літературі.

Сучасна антивоєнна література здебільшого представлена чоловічими текстами. Її пишуть письменники, які особисто брали участь у

воєнних подіях (Б. Гуменюк, А. Чех), ті, хто проживають досить близько до епіцентру подій (С. Жадан, О. Чупа), так і ті, що є лише віддаленими спостерігачами (О. Клеменсен, Є. Положій, І. Цілик). Але трагічна тональність і тих, і інших творів подібна, адже автори висвітлюють майже одні й ті самі проблеми, розв'язують схожі конфлікти.

Досить показовим у цьому плані є поява жіночих текстів про війну. І як не дивно, саме жіночі тексти є найбільш експресивними, надривними, а тому мають чимало експресіоністських рис.

Для аналізу ми обрано збірку Люби Якимчук «Абрикоси Донбасу», в якій авторка зі своєї жіночої позиції артикулює тему війни. Вже навіть у коротенькій анотації, написаній М. Савкою, ми чуємо все-ленський крик про допомогу: *«Це книга віршів, які не лише проникають у душу, а й продирають нутро. Вони залишають наскрізні отвори у свідомості, крізь які прозирає та реальність, від якої хочеться затулитися долонями»* [6, с. 2].

У збірці Л. Якимчук «Абрикоси Донбасу» є чимало рис, притаманних експресіоністичній поезії. Недаремно до одного зі своїх віршів поетка взяла епіграфом слова Гійома Аполлінера *«Твої груди – єдині снаряди що я люблю»*. Відомий французький письменник попри те, що тяжів до сюрреалізму, також публікувався у німецькому журналі «Штурм» (Буря), який стояв на позиціях експресіонізму і закликав до боротьби за нове мистецтво, вільне від політичних, моральних та суспільних ідей часу. Саме в час активного розквіту експресіонізму в Німеччині з'являється маніфест Г. Аполлінера *«Дух нового часу і поети»*, в якому є чимало рис, спільних із програмою німецьких експресіоністів, але не таких гучних.

Л. Якимчук не на передовій, але болісно переживає все, що відбувається на її рідному Донбасі (поетка родом з Первомайську):

*...між мною і моєю мамою вирито сотні могил
і я не знаю, як їх перестрибнути
між мною і моїм батьком літають сотні снарядів
і я не вмю дивитися на них, як на птахів
між мною і сестрою металеві двері погребу
що їх із-середини підпирає лопата
між мною і моєю бабусею караван із молитов –
тонкі шовкові стіни, за якими не чути, зовсім не чути* [6, с. 74].

Війна уособлювала в собі все те, проти чого завжди повставали експресіоністи, – бунт проти старого світу, кризи цивілізації. Спочатку переважало переконання, що глобальне потрясіння спричинить переродження людини, відкритє шлях до нової культури. Але досить швидко ці сподівання розвіялися. Експресіоністи стверджували вторинність створених людиною матеріальних форм, чим відрізняються від футуристів.

Найстрашніше у сучасних віршах про війну те, що вона зображена як невід’ємна частина мирного життя. Вона скрізь і всюди, проникає в наше життя, наші будинки, наш побут. Від неї не втекти, хоча люди намагаються переселитися у безпечніші регіони, забравши з собою найцінніше із колишнього життя:

*«будинок моєї мрії»
намалював чотири танки
вікно
а над ними – парасолька [6, с. 50].*

Експресіоністська правда завжди знаходиться на межі вербалізації, хоче розповісти про таємницю, яку можна виразити або криком, або мовчанням. Деякі рядки з віршів поетки напряду відсилають до картини Е. Мунка «Крик»:

*Ш
Р
А
М
після вибуху розкидані степом
ш – як шовкові нитки вітру, що заплуталися в деревах
р – гуде як турбіна літака
а – роззявлений від крику рот
м – без кінця кличе маму: мама, де моя мама? [6, с. 72]*

Поети, які зверталися до теми війни у своїй творчості, не просто зображували конкретну дійсність, а, швидше, передавали власні переживання, втілені у фантастичних, грандіозних образах. Війна для письменника-експресіоніста – можливість змоделювати правдиву картину життя в межовій ситуації.

Експресіоністський герой загострено переживає все навколо себе, змучений постійним очікуванням смерті, безнадійно самотній і по-

збавлений щасливого минулого. Його постійно хвилюють екзистенційні питання сенсу життя, невідворотності смерті, власного покликання тощо.

Риси експресіоністичної поезії на змістовому рівні:

- вираження прирівнюється до «вибуху»
- трагізм (загублення і крах життя);
- деформація і деконструкція світу (ефект хаосу, руїни, апокаліпсису);
- поетика крику, агонія;
- домінування мотивів смерті, війни та самотності;
- символічність;
- ірраціональність, зацікавленість містичними переживаннями, внутрішнім світом людини та хворобливими виявами її психіки;
- естетика потворного;
- контраст темних і світлих кольорів, світла й тіні.

Трагізм – це втрата моральних і духовних орієнтирів, дезорієнтованість людини у ворожому, жорстокому світі, де кожен виступає сам за себе, зречення власної ідентичності через перманентний конфлікт із дійсністю. Це космічна самотність, коли залишається лише темрява, смерть і віра в Бога. І як би ти не намагався сховатися від усього того, що відбувається, повністю відмежуватися не вдасться:

*а ви пишете вірші, красиві, як вишиванка
ви пишете вірші ідеально гладенькі
високу поезію золоту
про війну не буває поезії
про війну є лише розкладання
лише літери
і всі вони – ррр [6, с. 76].*

Війна для експресіоністів – це передусім моральне падіння людства. Вони описують здебільшого психічні скалічення людей, але й іноді фізичні. Особливого вираження в парадигмі війні набуває людське тіло, понівечене, розтерзане, змучене, мертве, але й прекрасне, навіть «сакральне». Воно стає одним із найважливіших культурних знаків. Воно особливо привертає увагу письменників, які намагаються осмислити трагедію війни.

Особливого драматизму в жіночому письмі набуває тема згвалтованого тіла. Важливо, що тут немає жодного натуралізму, а однамітність дій показана завдяки численним повторам:

*вони її роздягають
вони її розглядають
вони розлягаються
злягаються
лаються [6, с. 84].*

Війна демонструє абсурдність реальності, незв'язність і крихкість її компонентів. Назовні виривається хаос. Речі, явища, люди стикаються, виявляючи свою початкову чужість один одному.

Деформацію і деконструкцію світу авторка подає через фрагментарне письмо, розірваність синтаксичних і лексичних конструкцій:

*це не Б, а В
це не Л, а Д
усе пливе
як гаряча вода в холодній
як прісна вода в солоній
а коли я
одягаю дві О
тобто -О-О-
тобто -О-О-куляри
то я бачу
що твої щічки –
це розкриті крильця зозульки [6, с. 70].*

Експресіоністи не хотіли використовувати вже готову мову, а тому в основі їхньої творчості лежала потреба створити нові форми вираження, або збудити закостенілі форми. Експресіоністи хотіли слова-логосу, а не слова-гри.

На думку С. Жадана, війна змінює не лише літературну лексику, а мову загалом: «Изменилась интонация. Интонация тоже определяет твой язык, твою речь. Стало значительно меньше уравновешенности, значительно меньше продуманности, прагматичности, очень много нервов, очень много эмоций, очень много субъективности, очень много истерики, что естественно, что понятно. Два года стресса, два года войны, боли, крови [2].

У вірші Л. Якимчук «Розкладання» теж йдеться про деконструкцію, але в ширшому масштабі. Руйнується весь світ, замість гармонії постає хаос:

*...не кажіть мені про якийсь там Луганськ
він давно лише ганськ
лу зрівняли з асфальтом червоним
мої друзі в заручниках –
і до нецька мені не дістатися
щоби витягти із підвалів, завалів та з-під валів... [6, с. 76].*

І те, що на перший погляд видається лише грою з графікою, насправді є найбільш оптимальною формою для вираження більш глибокого змісту. Авторка розкладає слова на окремі фрагменти, що отримують вже нового змісту, аби показати, як повсякденна дійсність розпадається на частини, розщеплюється свідомість, роз'єднуються сім'ї, ділиться Україна.

У віршах поетки чимало топографічних назв (Первомайськ, Луганськ, Дебальцево,), які є своєрідними больовими точками на тілі нашої країни.

*-О–О–
це не Б, а В
це не Л, а Д
усе пливе
як гаряча вода в холодній
як прісна вода в солоній [6, с. 70].*

Таке «нервово» письмо характеризується частим введенням у вірш викрикових чи питальних речень, звертань:

*– ба, чому на фото ти в білому?
– весілля моє
– а чому фата на тобі чорна?
– похорон дідуся твого
– а чому ти в білих тапочках, ба
ти мене чуєш? чому? ба!!! [6, с. 50].*

Ліричні запитання, вигуки, повтори, неправильний порядок слів увиразнюють ритмізацію поезій. Інверсією різних членів речення на початку або на кінці фрази авторка досягає певної ритміки речень, внутрішнього римування, а водночас виникають надфразові єдності. Окрім того, Л. Якимчук широко послуговується різними синтаксичними прийомами (уривчаста оповідь, безособові речення, значна кількість знаків оклику, питань, тире), які динамізують оповідь, конденсують емоції, балансуючи на межі крику, екстазу:

*він каже: фотографія? кому потрібна твоя фотографія?
він каже: школа розплавилася – ця зима надто гаряча
він каже: вчительку я не бачив і не проси мене дивитися
він каже: бачив твою хресну – її вже немає [6, с. 96].*

На прийомі гіперболізації побудований вірш:

*хліб наш насущний віддай голодним
і нехай вони перестануть їсти один одного
світло наше віддай темним
і нехай їм проясниться
і прости нам зруйновані міста наші
хоч і ми не прощаємо цього ворогам нашим
і не введи нас у спокусу
зруйнувати світ цей зіпсутий [6, с. 89].*

Це свого роду архітекст, через який просвічує інший жанр – молитва.

Поетика крику, агонія. Експресіоніст своїм словом зриває зовнішню оболонку, під якою можуть знаходитися не зовсім привабливі речі – рани, кров, агонія, конвульсії тощо:

*я вимикаю мамину тінь
я вимикаю татову тінь
я вимикаю всіх вас
але чую крик [6, с. 122].*

Емоційність, надрив, крик присутні не лише у віршах Л. Якимчук, а й у її висловлюваннях у ЗМІ, на поетичних виступах, власне, у передмові до збірки: «Про війну вірші можуть бути лише голі, як дроти без ізоляції, дуже прості та без надмірних кучерявостей, але із чіткими деталями. Ці вірші мають бути як злочин, про який соромно згадувати, вони – як ці щоденні вбивства без прикрас, неприємні болючі вірші – як допити заручників, яким ставлять банки на живіт, яких гвалтують, у яких стріляють. Вірші, як мешканці в окупованих містах, яким нема куди втікати і яких ніхто не рятує від перманентної загрози їхньому життю. Про війну – криваві та смердючі вірші. Поезія, що розкладається, але яка ще не розклалася» [6, с. 9].

З позицій поетики крику можна трактувати молитву, де експресивність відчуттів досягає найбільшої напруги:

*Отче наш, що є на небі
у повному місяці*

*та в порожньому сонці
захисти від смерті моїх батьків
чия хата стоїть на лінії вогню
і вони не хочуть її покидати
як домовину
захисти мого чоловіка
який по інший бік війни
як по інший бік ріки
і цілиться своєю гвинтівкою в шию
яку колись цілував... [6, с. 88].*

Мотиви смерті, війни та самотності наявні у творчості більшості експресіоністів. Воснні перипетії є тим винятковим явищем, що ставить людину на межу життя і смерті, нівелює відстань між ними, змушує вдаватися до постійного морального вибору.

Символічність. В експресіоністичних віршах особливого емоційного значення набувають опозиційні образи-символи (війна – мир, дім – фронт, життя – смерть, свій – чужий, кохання – ненависть, природа – техніка, правда – брехня):

*на війні немає дому
навіть якщо у твою хату не влучили
як у качку або сірого зайчика
на війні немає дому [6, с. 72].*

Ще одним засобом утечі є згадки про дитинство як найщасливіший період життя, про любов як своєрідну терапію самотності, згадки про рідну домівку. Мотив повернення до колишнього спокійного життя, де панує любов і злагода, братерство, людяність, є одним з основних принципів експресіонізму.

Особливе місце відводиться передачі кольору та звуку. У своїй збірці Л. Якимчук часто використовує алітерацію приголосних, особливо звуків «р», «б», що створює какофонічне звучання тексту:

*чорні кульки сажі летять із димаря
залишаючи відбитки своїх траєкторій
на білому простирадлі неба
баба
баба
бах [6, с. 90].*

Колір відіграє особливу роль в експресіонізмі. Якщо поглянути на картини Е. Мунка, К. Шмідта-Ротлуфа, Е. Нольде, О. Кокошки, то бачимо, що основним пластичним матеріалом є яскраві кольорові плями. У поезії колір є первинною якістю і характеризується кількома важливими рисами:

– допомагає втілити індивідуальний, здебільшого негативний досвід (душевних і фізичних ран, бунту, протистояння добра й зла);

– співставлення певного досвіду або етичних понять із назвами кольорів: червоний (кров) – терпіння, біль; чорний – гріх, зло; або константами типу світло (добро) – темрява (зло);

– їх семантика іноді доповнюється визначеннями про зневажливий характер, наприклад: пронизливий, огидний, одіозний, гнилий.

У збірці Л. Якимчук досить виразними є контрасти червоного і чорного кольорів, що проявляється не лише у самих текстах, а й в оформленні збірки. Попри часте використання чорного (19 разів) і червоного (12 разів), все-таки домінує білий колір (36 разів). Будь-яка війна є переломним моментом в історії світу. Але попри всі жахіття, які вона несе з собою, вона також і дає надію на переродження світу, на творення чогось нового.

Контрастні поєднання білого й чорного кольорів зустрічаються навіть у межах одного вірша («чорні кульки сажі...на білому простирадлі неба» [6, с. 90], «ні-ні, не одягну чорної сукні / чорних туфель і чорної хустки / прийду до тебе в білому» [6, с. 102], «казала лікарка чорним по білому» [6, с. 131]).

Можемо спостерігати також персоніфікацію зброї, військової техніки, які свого роду теж протистоять мертвому «тілу» війни. Відбувається прирівнювання у правах людини і речі, яка теж може мати власну сутність. В експресіонізмі межі між живим і неживим світом, реальним і нереальним стираються, техніка оживлюється, натомість люди діють як машини:

*її пальці тремтять на вітрі
як осінні листочки
коли біля ніг проповзає гусінь
танкова гусінь [6, с. 84]*

Ірраціональність. Ірраціоналізм може бути переданий через різноманітні формули таємничості, завуальованості, містичності, неясності (топос темряви):

*ні-ні, не одягну чорної сукні
я одягну чорні брови
твої на себе [6, с. 102].*

«Естетика потворного» виражається в зацікавленні неестетичними, огидними явищами. Зображення смерті в її найжорстокішому вигляді, без ідеалізації – досить характерна експресіоністська риса. Експресіонізм відмовляється від гармонійних пропорцій, акцент робиться на деформації. І найкраще це можна передати завдяки дисонансу.

З'являється виразний образ огидної смерті, часто з детальним описом розкладу напухлого тіла, тіла, що розкладається («*тіло падає / тіло розбризкується юшкою / як розквітлі маки в степу / як заляпані вишнями білі сорочки дітей*» [6, с. 176]).

Попри молодий вік самої авторки, її головна героїня досить часто – це сива жінка, за спиною якої чималий болісний досвід:

*думаю, чи втрималась я
чи вже лежу простоволоса і сива
накрита протирадлом неба
на дощі неба
під небом
із якого стріляють
чорні
і білі [6, с. 91].*

На формальному рівні у збірці «Абрикоси Донбасу» наявні такі риси експресіоністичної поетики: звертання до некласичного вірша, впровадження нових версифікаційних форм, свідомо порушений синтаксис, зокрема деформація поетичного рядка, нанизування образів, градаційна експресивність, різка контрастність, насиченість кольорів, які підкреслюють трагізм зображуваного. Засобами мовної гри стають також стилістичні фігури персоніфікації, гіпербола й динамізація, синекдоха, контраст і депоетизація, гротеск, іронія.

Експресіоністи виступають проти будь-яких традицій і канонів у творчості, їх лірика тяжіє до вільних ритмів. Вона досить часто нехтує метричними канонами, римами і регулярною строфікою. А на певних рівнях мовної структури навіть наближається до прози.

Власне, на користь ритміки перед мелодикою виступає Ян Стур у маніфесті польського експресіонізму «Чого хочемо»: «Бо ритміка є

форма, яка означає, має сенс, є змістом. Натомість мелодика є тільки звуковим механізмом. Якщо заглибитися, то це, по суті, і є опозиція «метр – ритм». Саме під таким гаслом у Німеччині на межі ХІХ–ХХ ст. розпочалися баталії (Р. Демель, А. Момберт, Гофмансталь і передусім А. Гольц).

Напевно, саме тому значна кількість текстів про воєнні події написана саме верлібром. Гармонія і мелодійність класичного вірша є просто неспроможною адекватно передати трагізм сучасних подій, крах людських сподівань, смерть і деструкцію.

Здебільшого верлібром послуговується й Л. Якимчук, адже «про війну неможливо писати, як писалося про любовні трагедії, домашнє насильство та народження дітей <...> кожного разу доводиться починати з початку, із нової форми та нового ритму, який нас не покидає, поки ми живі. І цей ритм – це, може, те єдине, чого війна не забере в поезії» [6, с. 10].

Серед експресіоністських ознак також можна виділити надмірність емоцій, несприйняття гармонії, логіки порядку, натомість тяжіння до всього хиткого, нестійкого, надмірна грубість:

*це так п'янить, слухати чужу кров, одягнувши навушники
особливо, коли моя кров перетворюється на постріл:
нах!
!* [6, с. 75].

Про зміну сучасної поетичної мови говорить і Б. Херсонский: «Произошло огрубение лексики, пришло время большей открытости. Поэтическая речь иногда маскирует эмоции, но сегодня они, по моему, звучат открыто... Говорят, что муза летает над схваткой. Я всегда говорю, что над схваткой летает не муза, а Валькирия, летает только для того, чтобы подхватить очередной труп и отнести его в Валгаллу, посадить за стол и налить ему пива».

У збірці Л. Якимчук наявна ще така експресіоністська риса, як порушення граматичних норм (нехтування правилами пунктуації, синтаксису, морфології). Авторка досить вільно користується розділовими знаками, використовуючи їх у віршах досить спорадично.

Отже, збірка Л. Якимчук «Абрикоси Донбасу» містить чимало експресіоністських рис, завдяки чому перетворюється на схвильований монолог авторки.

Література

1. Гаврилів Т. Експресіонізм: страх непристосованої свідомості // Експресіонізм: [зб. наук. праць / упоряд.: Т. Гаврилів]. Львів: «ВНТЛ-Класика», 2002. С. 72–92.
2. Диалог двух поэтов на фоне войны [Електронний ресурс]. URL: <http://www.svoboda.org/a/27489557.html>
3. Эдшмид К. Про експрессионизм в литературе // Крещатик. 2012. № 2. С. 6–10 або ж URL: <http://magazines.russ.ru/kreschatik/2012/2/d30.html>
4. Пинтус Курт (немецкий художник и писатель; 1887–1948). Начать с того... ; пер. с нем. Татьяны Баскаковой // Иностранная литература. 2011. № 4. С. 7–12.
5. Пуніна О. Поетика експресіонізму в ліриці Олеся Ульяненка // Дивослово: Українська мова й література в навчальних закладах. 2015. № 1. С. 54–58.
6. Якимчук Л. Абрикоси Донбасу: поезії. Львів: ВСЛ, 2015. 91 с.
7. Яструбецька Г. Експресіонізм – імпресіонізм: стильова опозиція чи дифузія? // Слово і Час. 2006. №. 2. С. 39–45.

References

1. Havryliv T. Ekspresionizm: strakh neprystosovanoi svidomosti [Expressionism: the fear of unsteady consciousness]. In: *Ekspresionizm: [zb. nauk. prats]*, Lviv, 2002, pp. 72–92 (in Ukrainian).
2. Dialog dvuh pojetov na fone vojny. [Dialogue between the two poets on the background of the war]. Available at: <http://www.svoboda.org/a/27489557.html> (in Russian).
3. Jedshmid K. Pro jekspressionizm v literature [About expressionism in literature]. In: *Kreshhatik*, 2012, vol. 2, pp. 6–10 (in Russian).
4. Pintus Kurt (nemeckij hudozhnik i pisatel'; 1887–1948). Nachat' s togo...[Start from that...]. In: *Inostrannaja literatura*, 2011, vol. 4, pp. 7–12 (in Russian).
5. Punina O. Poetyka ekspresionizmu v lirytsi Olesia Ulianenka [Poetics of expressionism in the lyrics of Oles Ulyanenko]. In: *Dyvoslovo: Ukrainaska mova i literatura v navchalnykh zakladakh*, 2015, vol. 1, pp. 54–58 (in Ukrainian).
6. Yakymchuk L. *Abrykosa Donbasu* [Apricots of Donbass]. Lviv, 2015, 91 p. (in Ukrainian).
7. Yastrubetska H. Ekspresionizm – impresionizm: stylova opozytsiia chy dyfuziia? [Expressionism – impressionism: stylistic opposition or diffusion?]. In: *Slovo i chas : Naukovyi zhurnal*, 2006, vol. 2, pp. 39–45 (in Ukrainian).

Olena Kytsan. Poetics of Expressionism of the Collection of Poetry “Apricots of Donbass” by L. Yakymchuk. In this article the collection of poetry of L. Yakymchuk for the presence of expressionistic features is analyzed. The emergence of expressionistic features in modern literature is, first of all, a reaction to social upheaval, military confrontation between Ukraine and Russia. The art of expressionism is permeated with a sense of everyday pain, disbelief in the reasonableness of life, constant fear for the future of people. And the theme of the war is one of the leading

in the art of expressionism, since the literary school is formed on the eve and during the First World War in Austria and Germany.

In the L. Yakymchuk's collection of poetry there are the next features of expressionist poetry at the content level: tragedy (loss and collapse of life); deformation and deconstruction of the world (the effect of chaos, ruins, apocalypse); poetics of cry, agony; dominance of the motives of death, war and retreat; symbolism; irrationality, interest in mystical experiences, the another world of people and painful manifestations of their psyche; aesthetics of the ugly; contrast of dark and light colors, light and shadow.

Key words: expressionism, World War, rhythmic organization, poetics, style, world of artwork, existentialism, death.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2017 р.

УДК 82.161.2-1.09

Катерина Клепець

Поетика експресіонізму в «Містерії» Тодося Осьмачки

У статті розглянуто особливості експресіоністичного світобачення Т. Осьмачки, відображеного у драматичній поемі «Містерія». Проаналізовано основні складники її експресіоністичної парадигми: мотив самотності та смерті, арсенал творення трагічного, національний характер. Своєрідність експресіонізму поеми – у його ліризмі.

Ключові слова: експресіонізм, містерія, ліризм, категорія самотності, національний аспект.

Тодося Осьмачку – письменника та перекладача – сучасники називали «неоекспресіоністом та неошевченківцем» [17, с. 217], «лідером нового антинеокласичного струму української поезії» [17, с. 220] та «чи не першим послідовним метафізичним поетом в українській літературі» [15, с. 110]. «Типовим експресіоністом у нашій поезії» [14, с. 28] схарактеризував його і Яр Славутич. Дослідники літератури простежили у творчості митця певну еволюцію. Так, М. Неврлий уважав, що «найсильніший свій вияв в українській поезії експресіонізм знайшов у доробку Тодося Осьмачки, який починав як символіст» [11, с. 88]; експресіонізм «перейшов поступово в Осьмачки до неоромантизму» [11, с. 91]. Таку ж еволюцію – «від символіста до експресіоніста» [5, с. 14] – простежила й Н. Зборовська. Найяскра-